

A. Vajda*

MODALITETI ZAŠTITE OSOBA S INVALIDITETOM U REPUBLICI HRVATSKOJ

UDK 364.65-056.26(497.5)
PRIMLJENO: 7.9.2012.
PRIHVAĆENO: 2.5.2013.

SAŽETAK: U ovome stručnom radu obrađuje se problematika koja se odnosi na zaštitu osoba s invaliditetom kao posebno ugrožene socijalne kategorije s posebnim težištem na provedbu Nacionalne strategije za osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2007. do 2015. godine.

Navedenim stručnim radom autor daje skraćeni prikaz modaliteta zaštite osoba s invaliditetom putem sustavnog prikaza njihovih Ustavom, zakonima i podzakonskim aktima zajamčenih prava, a koja invalidi ostvaruju kako pojedinačno tako i temeljem članstva pri Hrvatskom savezu udruga tjelesnih invalida, odnosno Hrvatskom savezu udruga invalida rada, tj. njihovim udrugama na teritoriju Republike Hrvatske.

Ključne riječi: *tjelesno oštećenje, invaliditet, hendikep, osoba s invaliditetom, osoba s invaliditetom smanjenih radnih sposobnosti, osoba s općom nesposobnošću za rad, osoba s profesionalnom nesposobnošću za rad, tjelesno ili mentalno oštećene osobe, djeca i mladež s poteškoćama u razvoju, osobe s posebnim potrebama*

OSNOVNI POJMOVI

Prema klasifikaciji oštećenja, invaliditeta i hendikepa (engl. International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps - ICIDH) Svjetske zdravstvene organizacije iz 1980. godine (engl. World Health Organization - skraćeno WHO) određeno je da: 1) oštećenje predstavlja bilo kakav gubitak ili odstupanje od normalne psihičke, fiziološke ili anatomske strukture ili funkcije, 2) invaliditet predstavlja bilo kakvo ograničenje ili nedostatak sposobnosti za obavljanje neke aktivnosti na način ili u opsegu koji se smatra normalnim za ljudsko biće, 3) hendikep predstavlja nedostatak, za određenog pojedinca, koji rezultira iz ošteće-

nja ili invaliditeta, a ograničava ga ili mu onemogućuje ispunjenje njegove prirodne uloge u društvu, i to ovisno o dobi, spolu te društvenim i kulturalnim čimbenicima.

Međutim, hendikep predstavlja totalni negativni učinak stanja individuuma koji uključuje: 1) **smetnje** koje proizlaze iz nekih svojstava ili oštećenja pripadnih samoj osobi; 2) **ograničenja** koja je odredilo samo društvo; 3) **negativne stavove socijalne okoline** i 4) **samopercepciju**, tj. doživljaj ili poimanje samoga sebe.

Međunarodna klasifikacija funkcioniranja daje prikaz opisa zdravlja i zdravstvenog statusa, a ne posljedica bolesti. Sastoji se od tjelesnih funkcija i tjelesnih struktura, aktivnosti i participacije što su jednako vrijedne kategorije, te obuhvaćaju ove komponente:

*Alan Vajda, mag. iur. (alan.vajda@hok.hr), Hrvatska obrtnička komora, Ilica 49/II, pp 166, 10002 Zagreb.

1. **tjelesno funkcioniranje** (npr. mentalno funkcioniranje, senzoričko funkcioniranje, funkcioniranje kardiovaskularnog aparata i sl.) i tjelesne strukture (npr. struktura živčanog sustava, strukture vezane za sustav kretanja i strukture vezane za endokrin i metabolički sustav i sl.)
2. **aktivnosti** (u relaciji sa svakodnevnim aktivnostima osobe i općenito samoaktivnošću) i participacija (uključivanje u životne situacije); (npr. komunikacija, mobilnost, samozbrinjavanje, socijalna participacija i sl.)
3. **prispadne informacije** o kompleksnosti oštećenja i čimbenicima okoline (stavovi, usluge, sustav podrške, politika, socijalni odnosi, pomoćna tehnologija i sl.).

Funkcioniranje i invaliditet definirani su kao kompleksna interakcija između zdravstvenog stanja pojedinca i kontekstualnih čimbenika okoline, kao i osobnih čimbenika. Slika koja je dobivena kombinacijom ovih čimbenika i dimenzija čini osobu u njegovom ili njezinom svijetu. Ova klasifikacija tretira spomenute dimenzije interaktivno i dinamički, a ne linearno i statično.

Naime, invalidnost nije samo obilježje neke osobe, već niz čimbenika od kojih mnoge stvari određeno društveno okruženje. Zbog toga je potrebno aktivno društveno djelovanje kako bi došlo do promjena koje bi omogućile puno sudjelovanje osoba s invaliditetom u svim segmentima društva. Isto uključuje i pružanje jednakih prilika svim pojedincima, povećanje sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvenom životu, identificiranje mogućih aktivnosti društva u cilju povećanja samostalnosti i mogućnosti izbora pojedinaca, podizanje razine životnih uvjeta i kvalitete života, te podizanje svijesti i poticanje promjena u društvenom ponašanju.

ZAKONODAVNI OKVIR

Prava osoba s invaliditetom i njihovo poštovanje bitna su karakteristika svake suvremene demokratske države, time su zaštita njihovih prava i osiguravanje politike jednakih moguć-

nosti za osobe s invaliditetom usko vezane uz dokumente Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe i Europske unije koji svojim sadržajem utvrđuju aktualna područja djelovanja te preporučuju primjenu svojih postavki i načela u nacionalnim politikama i zakonodavstvu.

Prema Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom koju je Hrvatska među prvima potpisala i ratificirala, invaliditet nastaje kao rezultat međudjelovanja osoba s oštećenjima i prepreka koje proizlaze iz stajališta njihove okoline te iz prepreka koje postoje u okolišu, a koje onemogućuju njihovo puno i djelotvorno sudjelovanje u društvu na izjednačenoj osnovi s drugim ljudima.

Međutim, u Republici Hrvatskoj ne postoji jedinstvena terminologija što se smatra osobom s invaliditetom. Različiti sustavi koriste se, također, i različitim pojmovima, što ponekad rezultira manjim ili većim praktičnim problemima.

Tako, primjerice, **sustav socijalne skrbi** koristi se pojmom tjelesna ili mentalno oštećena osoba (prema odredbama Zakona o socijalnoj skrbi), dok **sustav prosvjete** ima pojam djeca i mladež s teškoćama u razvoju (prema odredbama Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi, Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi), time da se **sustav mirovinskog osiguranja i zapošljavanja** koristi pojmom **osobe s invaliditetom kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje** (prema odredbama čl. 34. Zakona o mirovinskom osiguranju – dalje u tekstu: ZOMO). Tjelesno oštećenje utvrđuje se u fiksnom iznosu prema Zakonu o listi tjelesnog oštećenja.

Pod pojmom invalidnost prema Zakonu o mirovinskom osiguranju i terminologiji koja se primjenjuje u medicinskoj praksi smatra se smanjena sposobnost za obavljanje poslova i radnih zadataka za koje je osoba educirana i koje obavlja (članak 34. ZOMO-a).

Naime, sustav mirovinskog osiguranja razlikuje pojam invalidnosti od pojma invaliditeta. Invalidnost se definira kao pojam svojstven isključivo mirovinskom osiguranju, a utvrđuje se u odnosu na zdravstveno stanje i radnu sposobnost

u vremenu uspostavljanja svojstva osiguranika u mirovinskom osiguranju. Navedena invalidnost vezana je isključivo za sposobnost ili nesposobnost obavljanja rada, pa stoga razlikujemo profesionalnu i opću nesposobnost za rad. Međutim, invalidnost također može postojati i kada nije došlo do tjelesnog oštećenja.

Profesionalna nesposobnost za rad postoji kada je kod osiguranika, zbog promjena u zdravstvenom stanju koje se ne mogu otkloniti liječenjem, radna sposobnost trajno smanjena za više od polovice prema tjelesno i psihički zdravome osiguraniku iste ili slične naobrazbe i sposobnosti. Međutim, osoba s profesionalnom nesposobnosti za rad nije osoba s invaliditetom, već osoba s utvrđenom invalidnosti prema čl. 34. ZOMO-a.

Opća nesposobnost za rad postoji kada kod osiguranika zbog promjena u zdravstvenom stanju, koje se ne mogu otkloniti liječenjem, nastane trajni gubitak sposobnosti za rad.

Također se u Republici Hrvatskoj sve češće primjenjuje i pojam osobe s posebnim potrebama, a što je posljedica sve više prisutne inkluzije kako edukacijske, tako i socijalne, koja se temelji na osnovnim ljudskim pravima i podrazumijeva ravnopravno sudjelovanje u socijalnom životu, a čemu je preduvjet kada se radi o osobama s invaliditetom, svjesnost i aktivni angažman društvene zajednice u stvaranju uvjeta za zadovoljenje svakodnevnih potreba osoba s invaliditetom.

POJAM OSOBA S INVALIDITETOM U RH

Temeljem odredbi Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom propisana su, među ostalim, prava invalidnih osoba i što se smatra osobom s invaliditetom, odnosno osobom s invaliditetom smanjenih radnih sposobnosti.

Naime, razlikujemo sljedeće kategorije osoba:

1. osoba s invaliditetom, korisnik novčane naknade do zaposlenja - prema propisima o socijalnoj skrbi

2. osoba s profesionalnom nesposobnošću za rad - prema propisima o mirovinskom osiguranju
3. osoba koje je ostvarila pravo na profesionalnu rehabilitaciju - prema propisima o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata
4. osoba koje je ostvarila pravo na profesionalnu rehabilitaciju - prema propisima o pravima hrvatskih branitelja
5. učenik s teškoćama u razvoju - prema propisima o srednjem školstvu
6. osoba s invaliditetom iznad 21 godine koja to pravo ne može ostvariti prema navedenim propisima.

Također Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom propisuje: 1) pravo na rehabilitaciju, zapošljavanje i rad, 2) pojmove osobe s invaliditetom i smanjene radne sposobnosti, 3) zapošljavanje i rad na otvorenom tržištu rada, 4) zapošljavanje pod posebnim uvjetima, 5) osnivanje i rad ustanova za profesionalnu rehabilitaciju, zaštitnih radionica i radnih centara, 6) mjere za poticanje zapošljavanja i rada i 7) osnivanje Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Osoba s invaliditetom je svaka osoba kod koje postoji tjelesno, osjetilno ili mentalno oštećenje koje za posljedicu ima trajnu ili na najmanje 12 mjeseci smanjenu mogućnost zadovoljavanja osobnih potreba u svakodnevnom životu.

Osoba s invaliditetom smanjenih radnih sposobnosti je osoba čiji invaliditet u odnosu na sposobnosti osobe bez invaliditeta jednake ili slične životne dobi, jednake ili slične naobrazbe, u jednakim ili sličnim uvjetima rada, na jednakim ili sličnim poslovima ima za posljedicu trajnu ili na najmanje 12 mjeseci smanjenu mogućnost radno se osposobiti, zaposliti i raditi na tržištu rada pod općim uvjetima.

Iznimno, **osobom s invaliditetom smanjenih radnih sposobnosti** može se smatrati i osoba s invaliditetom čiji je radni učinak u granicama očekivanog, ali se na temelju smanjenih stvarnih i procijenjenih općih sposobnosti takve osobe ocijeni da je to u interesu očuvanja njezinih tjelesnih, osjetilnih i mentalnih sposobnosti.

POLOŽAJ OSOBA S INVALIDITETOM NA TRŽIŠTU RADA

U uvjetima pojačane ponude i smanjene potražnje, osobe s invaliditetom teško se zapošljavaju na otvorenom tržištu rada. Razlozi otežanom pristupu zapošljavanja osoba s invaliditetom su mnogostruki, a svakako najočiti razlog je nedovoljna informiranost o mogućnostima i potencijalima osoba s invaliditetom, ali podjednako tako i nedovoljna senzibiliziranost društva u cjelini za potrebe i prava osoba s invaliditetom.

O konkurentnosti osoba s invaliditetom potrebno je voditi računa od trenutka identificiranja, odnosno stjecanja invaliditeta, a to svakako zahtijeva koordinirani pristup svih segmenata društva, i to počevši od sustava zdravstva i socijalne skrbi, obrazovnog sustava, sustava zapošljavanja i ostalih, uz iznimno važnu podršku obitelji, udruga osoba s invaliditetom i udruga koje skrbe o osobama s invaliditetom, te samih osoba s invaliditetom.

Prilikom zapošljavanja na otvorenom tržištu rada iznimno su važne kompetencije kandidata za konkretno radno mjesto. U svim slučajevima u kojima se invaliditet uzima kao obilježje koje otežava zapošljavanje i rad osobe s invaliditetom koja posjeduje odgovarajuće kompetencije izravno se ili neizravno diskriminira osoba s invaliditetom, čime im se uskraćuje njihovo pravo na samostalan život i rad. Osobe s invaliditetom su aktivni sudionici svakog civiliziranog društva i kao takvi moraju imati mogućnost djelovanja i aktivnog participiranja u svakom društvu.

U Republici Hrvatskoj popisom stanovništva iz 2001. godine po prvi put su predviđene rubrike za podatke o osobama s invaliditetom. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku iz 2001. godine u Republici Hrvatskoj bilo je registrirano 429.421 osoba s invaliditetom, od toga 245.897 muškaraca i 183.524 žena, što čini 9,7 % od ukupnog stanovništva.

Međutim, temeljem izvješća Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo na dan 12. siječnja 2012.

godine, u Republici Hrvatskoj živi 518.081 osoba s invaliditetom od čega su 311.995 muškarci (60,2 %) i 206.086 žene (39,8 %), te na taj način osobe s invaliditetom čine oko 12,1 % ukupnog stanovništva Republike Hrvatske. Također, sukladno statističkim podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za srpanj 2012. godine evidentirano je 251.539 korisnika svih vrsta invalidskih mirovina, s prosječnim iznosom isplaćene invalidske mirovine od 1.929,38 kuna.

STATISTIČKI PODACI O ZAPOSLENIM, ODNOSNO NEZAPOSLENIM OSOBAMA S INVALIDITETOM

Temeljem dostupnih statističkih informacija Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) u razdoblju od 1. siječnja do 30. lipnja 2012. godine posredovanjem Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je ukupno 811 osoba s invaliditetom, što čini 0,7 % ukupne populacije zaposlenih osoba s evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Naime, najviše zaposlenih osoba s invaliditetom evidentirano je u Gradu Zagrebu (136 ili 16,7 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom).

Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom pripada sljedećim dobnim skupinama: od 20 do 24 godine (169 ili 20,8 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom), od 25 do 29 godina (157 ili 19,3 %), te osobe između 30 i 34 godine (132 ili 16,2 %). Iz evidencije Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje zaposleno je 540 muškaraca (66,6 %) i 271 žena s invaliditetom (33,4 %).

Također temeljem dostupnih informacija s danom 30. lipnja 2012. godine u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje bilo je registrirano ukupno 5.914 osoba s invaliditetom, što iznosi 2 % populacije nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Najveći broj nezaposlenih osoba s invaliditetom evidentiran je u Gradu Zagrebu (1.209 ili 20,4 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom iz evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje).

U evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje najveći broj nezaposlenih osoba s invaliditetom ima između 20 i 24 godine (1.013 ili 17,1 %) od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom.

PRAVNI POLOŽAJ STUDENATA S INVALIDITETOM

Prema dostupnim podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske sukladno vrstama studijskih programa tijekom akademske godine 2009./2010. evidentiran je ukupan broj od 185.457 studenata u Republici Hrvatskoj. Međutim, u Republici Hrvatskoj ne postoje pouzdani podaci o broju studenata s invaliditetom.

Prema odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, koji ujedno predstavlja temeljni propis visokoškolskog obrazovanja, razlikujemo redovite i izvanredne studente.

Redoviti studenti su oni koji studiraju prema programu koji se temelji na punoj nastavnoj satnici, time da se trošak redovitog studija dijelom ili u cjelosti, sukladno općem aktu sveučilišta, veleučilišta ili visoke škole, subvencionira iz državnog proračuna.

Izvanredni studenti su oni koji obrazovni program pohađaju uz rad ili drugu aktivnost koja traži specifični program, time da troškove takvog studija u cijelosti ili dijelom snosi sam student, sukladno općem aktu sveučilišta, veleučilišta ili visoke škole.

Studenti s invaliditetom su studenti koji zbog bolesti ili oštećenja (bez obzira na rješene o invalidnosti) imaju teškoća u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti (uz studente s oštećenjem vida i sluha te tjelesnom invalidnošću, uključuje i studente s kroničnim bolestima, psihičkim poremećajima i specifičnim teškoćama učenja); (Pravilnik o organizaciji i djelovanju Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Zagrebu, 2007.).

Prema dostupnim podacima koje je prikupio Ured za studente s invaliditetom, broj studenata s invaliditetom na Sveučilištu u Zagrebu prema vrsti invaliditeta prikazan je u Tablici 1.

Tablica 1. Broj studenata s invaliditetom

Table 1. Number of college-level students with disability

Vrsta invaliditeta	Broj studenata s invaliditetom
Tjelesni invaliditet	44
Oštećenje vida	43
Oštećenje sluha	20
Nepoznati podatak	91
UKUPNO	198

Napomena: Prikazani podaci su okvirni, odnosno prikupljeni su na temelju dragovoljnosti te iz različitih izvora. Pretpostavka je da je stvarni broj studenata s invaliditetom nešto veći od prikazanog, ali ne značajno.

PRAVA OSOBA S OSNOVA INVALIDNOSTI

Sukladno odredbama čl. 34. Zakona o mirovinskom osiguranju, osobe s invaliditetom mogu ostvariti pravo na isplatu invalidske mirovine.

Stoga, razlikujemo sljedeće vrste invalidskih mirovina:

- invalidsku mirovinu zbog opće nesposobnosti za rad
- invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad.

Invalidska mirovina zbog opće nesposobnosti za rad je invalidska mirovina ostvarena zbog gubitka sposobnosti za rad (članak 34., stavak 2. Zakona o mirovinskom osiguranju).

Invalidska mirovina zbog profesionalne nesposobnosti za rad utvrđuje se kada je kod osiguranika smanjena radna sposobnost za više od polovice u odnosu na tjelesno i fizički zdravog osiguranika iste ili slične naobrazbe i sposobnosti (članak 34., stavak 1. ZOMO-a), a njome su obuhvaćene i bivše naknade zaposlenim i nezaposlenim invalidima rada s preostalom radnom

spособnošću, koji su ostvarili navedeno pravo na temelju preostale radne sposobnosti, prema propisima o mirovinskom i invalidskom osiguranju koji su vrijedili do 31. prosinca 1998. godine te su prevedeni na invalidsku mirovinu prema članku 174. Zakona o mirovinskom osiguranju.

Člankom 174. Zakona o mirovinskom osiguranju propisano je da se korisnicima prava na temelju preostale radne sposobnosti, neposredne opasnosti od invalidnosti i izmijenjene radne sposobnosti, koji su ta prava ostvarili prema propisima koji su vrijedili do 31. prosinca 1998. godine, prevode ta prava od 1. siječnja 1999. godine po službenoj dužnosti na invalidsku mirovinu zbog profesionalne nesposobnosti za rad.

Zaštita prava osoba s invaliditetom definira na je nizom različitih propisa čija se provedba realizira putem brojnih institucija u sklopu tijela državne uprave. Upravo iz tog razloga uspostava instituta pravobranitelja za osobe s invaliditetom, koji u nacionalnom sustavu ima koordinativnu, nadzornu i savjetodavnu ulogu, direktno utječe na kvalitetu življenja osoba s invaliditetom, osigurava i promiče njihova prava, omogućava njihovo aktivno sudjelovanje u društvu te provodi sustavnu senzibilizaciju pri rješavanju njihovih svakodnevnih problema. Isto tako postojanje pravobranitelja za osobe s invaliditetom predstavlja uključivanje u međunarodne trendove zaštite prava osoba s invaliditetom, osiguravanje

Tablica 2. Broj korisnika invalidskih mirovina i prosječne mirovine za lipanj 2012.

Table 2. Number of persons receiving disability pension and average amount of state pension in June 2012

Red. broj	Vrsta invalidske mirovine - ZOMO	Broj korisnika	Prosječna mirovina umanjena za porez i pririz
0	1	2	3
1.	Invalidska mirovina zbog opće nesposobnosti za rad (mirovinski faktor 1,0)	168.664	2.093,64
2.	Invalidska mirovina zbog profesionalne nesposobnosti za rad (mirovinski faktor 0,8)	74.839	1.692,22
3.	Invalidska mirovina zbog profesionalne nesposobnosti za rad koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti (mirovinski faktor 0,3333 i 0,5)	3.763	954,46
4.	Invalidska mirovina zbog profesionalne nesposobnosti za rad koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti - kumulirani uzrok invalidnosti nastao poslije 18. prosinca 2002. (mirovinski faktor 0,3334 - 0,4999 i 0,5001 - 0,6666)	146	1.425,54
5.	Invalidska mirovina zbog profesionalne nesposobnosti za rad uzrokovane ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću, koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja ili obavljanja samostalne djelatnosti (mirovinski faktor 0,6667)	296	1.644,28
6.	Invalidska mirovina prijašnjem korisniku prava na raspoređivanje, odnosno zaposlenje na drugom poslu za vrijeme zaposlenja (mirovinski faktor 0,1667)	3.831	329,21
UKUPNO		251.539	1.929,38

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

ZAŠTITA PRAVA INVALIDNIH OSOBA - PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM

S obzirom da je populacija osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj osjetno porasla, a visoki su i opravdani zahtjevi za poboljšanjem njihovog pravnog i realnog položaja u društvu, bilo je potrebno pristupiti uspostavi instituta pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

jednakih mogućnosti i kontrolu nad primjenom međunarodno-pravnih obveza u tom području.

Kao pravni temelj za uvođenje instituta pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Republici Hrvatskoj navodimo Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom koja je prihvatila Opća skupština Ujedinjenih naroda na njezinom 48. zasjedanju 20. prosinca 1993. godine, a koja nameću obvezu izjedna-

čavanja mogućnosti osobama s invaliditetom u odnosu na ostale građane.

Međutim, međunarodni dokumenti koji propisuju posebnu zaštitu osoba s invaliditetom su, također, Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom pod nazivom Poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006. - 2015. godine, te Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda.

Također je Vlada Republike Hrvatske osnovala Povjerenstvo za osobe s invaliditetom, koje kao savjetodavno i stručno tijelo Vlade Republike Hrvatske, daje prijedloge, mišljenja i stručna obrazloženja iz područja položaja, zaštite i rehabilitacije osoba s invaliditetom i njihovih obitelji, a u čijem su sastavu zastupljeni, uz predstavnike nadležnih tijela državne uprave i predstavnici udruga osoba s invaliditetom i udruga koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom štiti, prati i promiče prava i interese osoba s invaliditetom na temelju Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih ugovora i zakona, te djeluje neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala. Pravobranitelju za osobe s invaliditetom nitko ne smije davati upute i naloge u njegovu radu.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom osobito: 1) prati usklađenost zakona i drugih propisa u Republici Hrvatskoj koji se odnose na zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom, s odredbama Ustava Republike Hrvatske i međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom, 2) prati izvršavanje obveza Republike Hrvatske koje proizlaze iz međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom, 3) prati primjenu politika, nacionalnih strategija i programa Republike Hrvatske koji se odnose na zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom, 4) skrbi o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda osoba s invaliditetom te o suzbijanju svih oblika diskriminacije zbog invaliditeta, 5) razmatra slučajeve povrede prava osoba s invaliditetom, izvještava javnost o povredama prava osoba s in-

validitetom te poduzima radnje u svrhu njihova sprečavanja, 6) zalaže se za zaštitu i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom, 7) predlaže poduzimanje mjera za izgradnju cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom, 8) predlaže poduzimanje mjera usmjerenih na unapređenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom, 9) prikuplja informacije i obavještava javnost o stanju prava osoba s invaliditetom.

Međutim, u njegovoj je nadležnosti i: 1) sudjelovanje u postupku izrade nacрта prijedloga propisa koji se odnose na prava osoba s invaliditetom ili kojima se uređuju pitanja od značaja za osobe s invaliditetom, 2) iniciranje donošenja zakona i drugih propisa koji se odnose na prava i zaštitu osoba s invaliditetom, 3) savjetodavna pomoć osobama s invaliditetom o načinu ostvarivanja i zaštite njihovih prava i interesa, 4) suradnja s udrugama osoba s invaliditetom, udrugama koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom te iniciranje i sudjelovanje u javnim aktivnostima usmjerenim na poboljšanje položaja osoba s invaliditetom.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom ovlašten je nadležnim tijelima državne uprave, tijelima lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravnim i fizičkim osobama predlagati poduzimanje mjera za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom i zahtijevati izvješća o poduzetim mjerama.

Tijela državne uprave, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne i fizičke osobe obvezni su surađivati s pravobraniteljem za osobe s invaliditetom i na njegov zahtjev podnositi izvješća i odgovarati na upute.

Sva tijela državne uprave, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne i fizičke osobe dužne su pravobranitelju za osobe s invaliditetom osigurati dostupnost i uvid u sve podatke, informacije i akte koji se odnose na prava i zaštitu osoba s invaliditetom.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje bo-

rave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa. Ako u obavljanju dužnosti pravobranitelj za osobe s invaliditetom sazna da je osoba s invaliditetom izvrnuta diskriminaciji, nasilju, spolnoj zloporabi, zlostavljanju, izrabljivanju, zanemarivanju ili nehajnom postupanju, dužan je odmah podnijeti prijavu nadležnom državnom odvjetništvu te upozoriti nadležno tijelo državne uprave i predložiti mjere za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom.

Svatko se može obratiti pravobranitelju za osobe s invaliditetom i podnijeti mu prijedlog za razmatranje pitanja značajnih za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom.

NACIONALNA STRATEGIJA ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine predstavlja središnji strateški dokument usmjeren stvaranju uvjeta za aktivno uključivanje i ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu, poštovanje njihovog urođenog dostojanstva i uvažavanje posebnih interesa, te sprečavanje bilo kakve diskriminacije i snaženje svih oblika društvene solidarnosti.

Nacionalna strategija predstavlja krovni dokument politike prema osobama s invaliditetom koja izjednačavanje mogućnosti definira u 15 područja povezanih s različitim dimenzijama kvalitete života i sustava pružanja usluga za građane. Ta područja obuhvaćena su različitim resornim politikama i odnose se na: obitelj, život u zajednici, odgoj i obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, socijalnu skrb i mirovinsko osiguranje, stanovanje, mobilnost i pristupačnost, rehabilitaciju, zapošljavanje i rad, pravnu zaštitu, kulturu, političku i društvenu participaciju, šport i rekreaciju i aktivnost udruga osoba s invaliditetom. Sukladno nizu prihvaćenih međunarodnih dokumenata

i standarda, te nacionalnom zakonodavnom okviru i praksi¹, Nacionalna strategija obvezna je uskladiti sve politike djelovanja vezanih uz zaštitu prava osoba s invaliditetom u raznim područjima života i djelovanja.

Koordinacija provedbom Nacionalne strategije predstavlja kompleksan zadatak jer je riječ o politici koja uključuje čitav niz nositelja provedbe kao i zainteresiranih sudionika. U njezinoj provedbi, na nacionalnoj razini, kao iznimno važan čimbenik ističe se uspješno povezivanje vertikalne i horizontalne koordinacije provedbe.

Vertikalna koordinacija za koordinacijska tijela, ministarstva i urede (19 nositelja mjera i aktivnosti u 15 područja) pretpostavlja osiguranje smjernica provedbe subordiniranim tijelima uprave (agencijama, ustanovama, zavodima, centrima...) kao i nižim razinama vlasti.

S obzirom da se Nacionalna strategija provodi u kompleksnoj mreži regulative i strategija te uz njih vezanih formalnih i neformalnih aktera, horizontalna koordinacija predstavlja preduvjet za uspješnu provedbu predviđenih aktivnosti i ostvarenje zacrtanih ciljeva.

Horizontalna koordinacija na nacionalnoj razini odnosi se na objedinjavanje djelovanja različitih resornih tijela, programa i projekata unutar tijela, nositelja mjera Nacionalne strategije, te pretpostavlja međuresornu suradnju i podršku u uklanjanju prepreka koje smanjuju učinak međusobne povezanosti tijela državne uprave. Dobra horizontalna koordinacija od-

¹Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativni protokol UN-a, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe, Akcijski plan Vijeća Europe za promicanje prava i potpunog sudjelovanja u društvu osoba s invaliditetom: poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom u Europi 2006.-2015., Europska povelja o radu, brojni pravni izvori Europske unije koji pridonose usklađivanju nacionalnog zakonodavstva na području od posebnog interesa za osobe s invaliditetom, Ustav Republike Hrvatske, brojni zakoni kojima se razrađuju Ustavne odrednice s ciljem ostvarivanja posebne zaštite osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, Nacionalna strategija jedinstvene politike za osobe s invaliditetom od 2003. do 2006. godine, Program Vlade Republike Hrvatske u mandatnom razdoblju 2003. - 2007., Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju Republike Hrvatske itd.

likuje se uklanjanjem neujednačenih smjernica i dupliciranja u uporabi resursa, a može se postići osiguravanjem unutarnjih ustrojstvenih jedinica za koordinaciju ili imenovanjem koordinatora pri nadležnim tijelima državne uprave, uspostavom mehanizama za kvalitetnu i redovitu višesmjernu komunikaciju i usuglašavanje rada nositelja mjera uključenih u provedbu, te uspostavom učinkovitog sustava konzultiranja s ostalim zainteresiranim formalnim i neformalnim akterima.

LITERATURA

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda (UN), N.N. - MU, br. 6/07.

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe (VE)

Zajednički memorandum o socijalnom uključivanju Republike Hrvatske (JIM)

Zajednički memorandum o prioritetima politike zapošljavanja Republike Hrvatske (JAP)

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, N.N., br. 143/02. i 33/05.

Zakon o radu, N.N., br. 149/09., 61/11. i 82/12.

Zakon o socijalnoj skrbi, N.N., br. 33/12.

Zakon o mirovinskom osiguranju, N.N., br. 102/98., 127/00., 59/01., 109/01., 147/02., 117/03., 30/04., 177/04., 43/07. - Odluka Ustavnog suda, 92/05., 79/07., 35/08., 40/10. - Odluka i rješenje Ustavnog suda - 121/10., 130/10. – pročišćeni tekst i 6/11., 114/11. i 76/12.

Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi, N.N., br. 10/97. i 107/07.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, N.N., br. 85/08., 86/09., 95/10., 105/10., 90/11., 5/12., 16/12., 86/12. i 126/12.

Zakon o listi tjelesnih oštećenja, N.N., br. 162/98.

Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, N.N., br. 123/03., 105/03., 174/04., 2/07., 46/07., 45/09. i 63/11.

MODALITIES FOR THE PROTECTION OF DISABLED PERSONS IN REPUBLIC OF CROATIA

SUMMARY: The paper addresses issues relating to the protection of disabled persons, a particularly vulnerable social category, with accent on the implementation of the National Disabled Persons Strategy in the Republic of Croatia in the period from 2007 to 2015.

The author provides an abbreviated overview of different modalities for the protection of disabled persons by listing the guaranteed constitutional and legal rights of disabled persons exercised individually or through membership in the Croatian Union of Associations of Disabled Persons or in the Croatian Union of Associations of Labour Invalids through their various local associations on the territory of Croatia.

Key words: *physical impairment, disability, handicap, disabled persons, disabled persons with reduced work ability, persons with general work disability, persons with professional disability, physically and mentally impaired persons, children and youth with developmental difficulties, special needs persons*

*Professional paper
Received: 2012-09-07
Accepted: 2013-05-02*